

مقایسه عملکرد تحصیلی، سازگاری اجتماعی و خودابرازی دانش آموزان دارای

پدر و فاقد پدر در مدارس ابتدایی شهر کرمانشاه در سال تحصیلی ۹۵-۹۴

طلا نادریان

کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف مقایسه عملکرد تحصیلی، سازگاری اجتماعی و خود ابرازی دانش آموزان دارای پدر و فاقد پدر در مدارس ابتدایی شهر کرمانشاه طرح ریزی و در سال تحصیلی ۹۲-۹۱، انجام گرفته. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش آموزان پنجم ابتدایی شهر کرمانشاه بود. تعداد نمونه مورد پژوهش ۱۵۰ نفر (۷۵ نفر دارای پدر و ۷۵ نفر فاقد پدر) بود که با روش نمونه گیری تصادفی طبقه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شدند. جهت جمع‌آوری اطلاعات از دو پرسشنامه‌ی، پرسشنامه سازگاری فردی-اجتماعی کالیفرنیا، (CTP)، پرسشنامه خود ابرازی نوجوانان دانگ یولی، ارنست تی، هالبرگ، آلن جی، سلمون و ریچارد اف هاس (۱۹۸۵)، استفاده شد. روش پژوهش از نوع علی-مقایسه‌ای (تحقیق علی یا پس از وقوع) بود. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی، محاسبه فراوانی، میانگین و انحراف معیار و روش‌های آمار استنباطی، آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد، اختلاف میانگین عملکرد تحصیلی گروه‌ها به لحاظ آماری معنادار می‌باشد ($t=2/551$, $Sig=0/012$). اختلاف میانگین میزان سازگاری اجتماعی گروه‌ها به لحاظ آماری معنادار می‌باشد ($t=2/29$, $Sig=0/023$).

واژه‌های کلیدی: عملکرد تحصیلی، سازگاری اجتماعی، خود ابرازی.

۱- مقدمه

تاکنون، مسائل تحصیلی کودکان محروم از پدر کمتر به طور متمرکز و ویژه مورد توجه و پژوهش قرار گرفته است و بیشتر به صورت حاشیه‌ای، ضمن بررسی اثرات محرومیت از پدر بر روی خانواده مورد توجه قرار گرفته است. این که تصور کودک از پدر چیست و او را چگونه فردی در درون ذهنش جای می‌دهد، امری بسیار وسیع بوده و نیاز به پژوهش گسترده‌ای دارد. خانواده به همان اندازه که به احساسات و عواطف سرشار مادر نیازمند است به قدرت، قاطعیت، تدبیر و مدیریت پدر احتیاج دارد. چون این ویژگی‌ها به طور فطری در مرد قوی‌تر است، پدر برای کودک همدم، هم بازی، رفیق نیز می‌باشد. (قائمی، ۱۳۸۶). فقدان پدر، ممکن است جدای از مسائل و مشکلات اجتماعی، اقتصادی، عاطفی و روانی که برای خانواده ایجاد می‌کند، بر امور درسی و پیشرفت تحصیلی کودکان نیز تأثیر منفی بگذارد. (ماسن، کیگان. هوستون و وی کانجر، ۲۰۰۸، ترجمه‌ی یاسایی، ۱۳۹۱). عوارض ویژه‌ی نبود پدر تحت تأثیر عواملی نظیر شخصیت و تحصیلات مادر، زمینه‌ی اقتصادی خانواده، وجود یا نبود خواهر یا برادر در خانواده و جنسیت کودک قرار دارد. مطالعات مختلف نشان داده است، فقدان پدر بر پسران بیشتر از دختران تأثیر منفی می‌گذارد؛ زیرا دختران بیشتر با مادر خود همانندسازی جنسی می‌کنند. (میلنر، ۱۹۹۶، ترجمه باقری و عطاران، ۱۳۸۴). روابط گرم با پدر در پیشرفت تحصیلی کودکان ممکن است سودمند باشد در حالی که کودکان محروم از پدر چنین حمایتی را احساس نمی‌کنند و در این مواقع نقطه‌ی اتکایی نخواهند داشت. بنابراین، در معرض احساس حقارت و عدم کفایت قرار می‌گیرند و دل‌بستگی‌های خود را نسبت به مدرسه از دست می‌دهند و از درس و مدرسه گریزان خواهند شد. فقدان پدر ممکن است بر روی فرآیند یادگیری و تحصیلی کودک تأثیر منفی بگذارد و در پیشرفت تحصیلی آن‌ها اختلال ایجاد کند (میلنر، ۱۹۹۶، ترجمه باقری و عطاران، ۱۳۸۴). برخی از کودکان پس از مرگ پدر، دچار مشکلاتی در امور اجتماعی و درس و مدرسه خواهند شد و حتی دیده شده است که برخی از آنان به دلیل عدم رسیدگی مادر به کودک، آزاد و رها گذاردن و حتی حرمت‌داری بیش از اندازه، دارای تربیت نادرست شده‌اند. (قائمی، ۱۳۸۶). اندروسالتر (۱۹۴۹) نخستین کسی بود که مفهوم ابراز وجود را بر اساس افکار پاولف، مبتنی بر تأثیرپذیری از برانگیختگی و بازداری عنوان کرد. او معتقد بود، افرادی که برانگیختگی بیشتری دارند، عمل‌مدار و افراد متمایل به حالت‌های نوروتیک، بازداری بیشتری دارند. برانگیختگی، در واقع به فعلیت رساندن توان فرد از نظر شناختی و عاطفی است (نقل از فقیر پور، ۱۹۹۸). ابراز وجود می‌تواند به انسان، احساس خودکارآمدی و کنترل درونی بخشد و در نتیجه، اعتماد به نفس و عزت‌نفس فرد را تقویت کند (پاییزی، ۲۰۰۷). جرأت‌ورزی یا ابراز وجود را می‌توان قلب رفتار میان فردی (لین، شپاه، چانگ، لای، وانگ و چو، ۲۰۰۴)، یا مهارت برقراری ارتباط میان فردی (آلبرتی و آموزن، ۱۹۹۷) برشمرد. ابراز وجود، باعث بهبود عزت‌نفس، افزایش تعاملات میان فردی، مهارت در ارتباط، کاهش اضطراب اجتماعی (لین و همکاران، ۲۰۰۴)، (نوتا و سورسی، ۲۰۰۳)، (پترسون، گرین، باسوون و رز، ۲۰۰۲)، (لنت، براون و هاکت، ۲۰۰۰)، قدرت تصمیم‌گیری، ابتکار و سلامت فکر و روان (زینی‌وند، ۲۰۰۶) می‌شود. در تئوری روانکاوی بر تأثیر مستقیم والدین به خصوص پدر بر شخصیت پسران تأکید گردیده است. گروه دیگری از تئوری‌ها اثرات نقش پدر بر رشد شخصیت کودک را مرتبط با وابستگی کودک به والدین تبیین نمودند. گروه دیگری از نظریه پردازان در تئوری خود تحت عنوان تئوری یادگیری اجتماعی بر همانندسازی و تقلید به عنوان فرآیندهای اساسی برای اجتماعی شدن و رشد شخصیت کودک تأکید کرده‌اند. در سه دهه اخیر توجه زیادی به مطالعه اثر غیبت پدر بر فرزندان شده است. غیبت پدر می‌تواند تأثیر مستقیم (مثلاً محروم شدن کودک از الگوی نقش مذکر) و یا تأثیر غیر مستقیم (مانند حمایت) بر کودک داشته باشد. تحقیقات زیادی در این زمینه صورت گرفته است. عبداللهی و آئینه افروز (۱۳۹۰) در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که دانش‌آموزان عادی به نسبت دانش‌آموزان محروم از پدر از رشد اجتماعی بالاتری برخوردار بوده‌اند. (میانگین رشد اجتماعی دانش‌آموزان فاقد پدر ۱۱/۴۷ و دانش‌آموزان عادی ۱۱/۸۸ بوده است). هزاریان (۱۳۹۰) در پژوهشی به این نتایج دست یافت: از نظر پیشرفت تحصیلی، دفعه‌های تجدیدی و مردودی بین گروه‌ها، تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. از نظر عزت‌نفس، و رشد اجتماعی دانش‌آموزان عادی در بالاترین مرتبه و دانش‌آموزان شاهد، در کمترین مرتبه قرار داشتند. از نظر پرخاشگری، و افسردگی دانش‌آموزان عادی کم‌ترین میزان و دانش‌آموزان شاهد، بیشترین میزان را داشتند. استور و مک‌لن‌هان (۲۰۱۲)، در مطالعه‌ای که

در رابطه با ساختار خانواده در دبیرستان‌های آمریکا بر روی ۱۱۳ دانش‌آموز انجام دادند، بیان کردند که کودکان خانواده‌های فاقد پدر یا دارای ناپدیری انتظارات تحصیلی و کنترل فعالیت تحصیلی کمتری در مقایسه با کودکان دارای پدر و مادر بوده‌اند و به‌طور کلی در فعالیت‌های اجتماعی و مهارت‌های بین فردی تسلط کمتری داشتند. کوکسی و فوندل (۲۰۱۲)، طی مطالعات خود که در آمریکا و در رابطه با ۸۵ کودک فاقد پدر به انجام رساندند، دریافتند کودکان فاقد پدر و دارای ناپدیری نسبت به کودکانی که با هر دو والد زندگی می‌کردند از نظری سازگاری، سلامت روانی، مهارت‌های اجتماعی و عملکرد تحصیلی در سطح پایین‌تری قرار دارند. کاسن، کوهن، بروک و هارتمارک (۲۰۱۱)، طی پژوهش‌های خود که در رابطه با اختلالات روانپزشکی کودکان انجام دادند در یک نمونه ۷۵۰ نفری دریافتند که کودکان دارای پدر در عملکردهای تحصیلی، اجتماعی، روابط بین فردی، میزان عزت نفس، رفتارهای سازگارانه، تحمل ناکامی و خودابرازی بالاتری به نسبت کودکان فاقد پدر داشتند. با توجه به آنچه گفته شد سؤال اصلی این پژوهش این است که آیا، عملکرد تحصیلی، سازگاری اجتماعی و خودابرازی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر با هم تفاوت دارد؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف جزء پژوهش‌های کاربردی و از لحاظ اجراء و جمع‌آوری داده‌ها از نوع علی - مقایسه‌ای (تحقیق علی یا پس از وقوع) می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان پایه پنجم، دوره ابتدایی شهر کرمانشاه شامل ۱۲۹۹۱ نفر در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ بود. نمونه این تحقیق مشتمل بر ۱۵۰ نفر دانش‌آموز پایه پنجم ابتدایی شهر کرمانشاه بود، ۷۵ نفر دارای پدر و ۷۵ نفر فاقد پدر بودند. جهت انتخاب نمونه از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای چند مرحله‌ای استفاده گردید. لیستی از تمام مدارس ابتدایی موجود تهیه گردید. سپس از هر ناحیه، ۱۰ مدرسه انتخاب گردید که مجموعاً ۳۰ مدرسه از ۳ ناحیه انتخاب گردید، سپس به بررسی پرونده‌های تحصیلی دانش‌آموزان پرداخته و از بین دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر در هر مدرسه تعدادی به صورت تصادفی انتخاب شدند.

ابزار پژوهش:

پرسشنامه سازگاری فردی-اجتماعی کالیفرنیا، (CTP): این مقیاس توسط ثورب، کلارک و تیگز (۱۹۳۹)، (نقل از خدایاری فرد، نصف، غباری بناب، شکوهی یکتا و به پژوه، ۱۳۸۱) ساخته شده و در سال ۱۹۵۳ مورد تجدید نظر و بازنگری قرار گرفته است. این آزمون به منظور سنجش سازش‌های مختلف زندگی که دارای دوقطب سازش شخصی و سازش اجتماعی است تهیه شده و ۹۰ سؤال دو گزینه‌ای و ۶ خرده مقیاس دارد که نیمی از آنها برای سنجش سازش فردی و نیمی دیگر جهت اندازه‌گیری سازش اجتماعی است. پاسخگویی به ۹۰ سؤال خرده آزمون سازگاری اجتماعی شخصیت کالیفرنیا به صورت بلی و خیر است که بر اساس کلید تصحیح آزمون هر شش مقیاس به پاسخ‌های صحیح امتیاز ۱ و پاسخ‌های غلط امتیاز صفر تعلق می‌گیرد. آن‌گاه امتیازهای صحیح مربوط به ۱۵ سؤال هر مقیاس با هم جمع می‌شود که نمره هر خرده آزمون به دست می‌آید. سپس امتیاز مربوط به هر شش مقیاس با هم جمع شده و نمره کل سازگاری اجتماعی به دست می‌آید. در دفترچه راهنمای آزمون گزارشی در خصوص روایی آزمون به صورت روش تجربی وجود ندارد و فقط یسان شده است که سؤالات آزمون براساس قضاوت معلمان، مدیران و واکنش دانش‌آموزان و نیز ضریب همبستگی نقطه‌ای انتخاب شده است. هماهنگی درونی آزمون به وسیله دو نیمه کردن آزمون با روش اسپیرمن براون برای خرده آزمون‌های سازگاری اجتماعی از (۰/۸۷) تا (۰/۹۰) گزارش شده است. که نشان می‌دهد تمام سؤالات شش زیر مقیاس از انسجام درونی مناسبی برخوردارند. موسوی شوشتری (۲۰۰۸) در پژوهش خود، اعتبار پرسشنامه‌ی سازگاری فردی-اجتماعی را با استفاده از پرسشهای ملاک برابر ۰/۴۳ بدست آورد. در پژوهش خدیری و پرویزی (۱۳۹۰) برابر ۰/۵۶ گزارش شده است. پایایی پرسشنامه با استفاده از دوروش آلفای کرونباخ و تنصیف ۰/۹۱ و ۰/۹۴ گزارش شده است (موسوی و شوشتری، ۲۰۰۸). در این پژوهش برای بررسی پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. که نتایج نشان داد که در این پژوهش پایایی ۰/۹۷ می‌باشد.

پرسشنامه خودابرازی نوجوانان :

برای سنجش ابراز وجود از مقیاس خودگزارشی مداد-کاغذی ابراز وجود برای نوجوانان که از ۳۳ ماده تشکیل شده است استفاده شد. پرسشنامه خود ابرازی نوجوانان را دانگ یولی، ارنست تی، هالبرگ، آلن جی، سلمون و ریچارد اف هاس (۱۹۸۵) ساخته اند. در این مقیاس هر سؤال از سه گزینه تشکیل شده که یکی از گزینه ها به عنوان پاسخ مناسب خود ابرازی در نظر گرفته شده است که به آنها نمره یک داده می شود و به بقیه صفر تعلق می گیرد. دامنه نمره به دست آمده بین صفر تا ۳۳ است. لی و همکاران (۱۹۸۵) در تحقیق خود اعتبار مقیاس ابراز وجود را در حد متوسط و پایایی آن را با روش بازآزمایی ۰/۸۴ گزارش کردند. برای بررسی پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. که نتایج نشان داد که در این پژوهش پایایی ۰/۹۳ می باشد.

عملکرد تحصیلی:

جهت تعیین عملکرد تحصیلی دانش آموزان از میانگین نمرات آخر ترم گذشته با استفاده از کارنامه تحصیلی آنها استفاده شد.

روش تجزیه و تحلیل داده ها:

۱- یافته های مربوط به فرضیه اول پژوهش:

بین عملکرد تحصیلی دانش آموزان دارای پدر و فاقد پدر تفاوت وجود دارد.

در جدول زیر نتایج تست لون برای نشان دادن میزان همگنی واریانس ها در متغیر عملکرد تحصیلی (بین گروهها) ارائه شده است:

جدول (۴-۵) نتایج تست لون برای نشان دادن همگنی واریانس در گروهها در متغیر عملکرد تحصیلی

سطح معنی داری	درجه آزادی	F	تست لون
۰/۱۲۰	۱۴۸	۲/۴۴	(همگنی واریانسها بین گروهها)

نتیجه تست لون در جدول (۴-۵) نشان می دهد که تست لون معنادار نمی باشد در نتیجه مفروضه همگنی واریانسها رعایت شده است ($P > .05$).

به منظور مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دارای پدر و فاقد پدر مقطع ابتدایی شهر کرمانشاه از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول (۴-۶) ارائه شده است.

جدول (۴-۶) مقایسه عملکرد تحصیلی دانش آموزان دارای پدر و فاقد پدر مقطع ابتدایی شهر کرمانشاه با استفاده از آزمون t مستقل

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معنی داری
عملکرد تحصیلی	دارای پدر	۷۵	۱۷/۶۴	۱/۸۷	۲/۹۱	۱۴۸	۰/۰۱۱
	فاقد پدر	۷۵	۱۷/۰۱	۲/۱۶			

همان طور که نتایج جدول (۴-۶) نشان می‌دهد (t) به دست آمده (۲/۹۱) از (t) جدول با درجه آزادی (df=۱۴۸) بزرگتر است و در سطح (P ≤ ۰/۰۵) معنی دار است. بنابراین فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان فاقد و دارای پدر رد می‌شود. با توجه به اینکه میانگین دانش‌آموزان دارای پدر به طور معنی داری بیشتر از دانش‌آموزان فاقد پدر می‌باشد. نتیجه می‌گیریم که به طور معنی داری دانش‌آموزان دارای پدر عملکرد تحصیلی بهتری دارند.

۴-۳-۲- یافته‌های مربوط به فرضیه دوم پژوهش:

۱- بین میزان سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر تفاوت وجود دارد.

در جدول زیر نتایج تست لون برای نشان دادن میزان همگنی واریانس‌ها در متغیر سازگاری اجتماعی (بین گروهها) ارائه شده است:

جدول (۴-۷) نتایج تست لون برای نشان دادن همگنی واریانس در گروهها در متغیر سازگاری اجتماعی

تست لون	F	درجه آزادی	سطح معنی داری
(همگنی واریانس‌ها بین گروهها)	۱/۸۳	۱۴۸	۰/۲۹۵

نتیجه تست لون در جدول (۴-۷) نشان می‌دهد که تست لون معنادار نمی‌باشد در نتیجه مفروضه همگنی واریانس‌ها رعایت شده است (P > ۰/۰۵).

به منظور مقایسه میزان سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر مقطع ابتدایی شهر کرمانشاه از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول (۴-۸) ارائه شده است.

جدول (۴-۸) مقایسه میزان سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر مقطع ابتدایی شهر کرمانشاه با استفاده از آزمون t مستقل

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معنی داری
میزان سازگاری اجتماعی	دارای پدر	۷۵	۵۵/۲۳	۲۱/۰۳	۲/۵۵۱	۱۴۸	۰/۰۱۲
	فاقد پدر	۷۵	۴۵/۸۵	۲۳/۸۷			

همان طور که نتایج جدول (۴-۸) نشان می‌دهد (t) به دست آمده (۲/۵۵۱) از (t) جدول با درجه آزادی (df=۱۴۸) بزرگتر است و در سطح (P ≤ ۰/۰۵) معنی دار است. بنابراین فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت بین میزان سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان فاقد و دارای پدر رد می‌شود. با توجه به اینکه میانگین دانش‌آموزان دارای پدر به طور معنی داری بیشتر از دانش‌آموزان فاقد پدر می‌باشد. نتیجه می‌گیریم که به طور معنی داری دانش‌آموزان دارای پدر میزان سازگاری اجتماعی بهتری دارند

یافته‌های مربوط به فرضیه‌های فرعی منتج از فرضیه دوم پژوهش:

در جدول زیر نتایج تست لون برای نشان دادن میزان همگنی واریانس‌ها در خرده مقیاسهای (قالب اجتماعی، مهارت اجتماعی، علائق ضد اجتماعی، روابط خانوادگی، روابط مدرسه‌ای و روابط اجتماعی) از مقیاس سازگاری اجتماعی (بین گروهها) ارائه شده است:

جدول (۹-۴) نتایج تست لون برای نشان دادن همگنی واریانس در گروهها در خرده مقیاسهای متغیر سازگاری اجتماعی

سطح معنی داری	درجه آزادی	F	تست لون (همگنی واریانس‌ها بین گروهها)
۰/۵۹۹	۱۴۸	۰/۲۷۷	قالب اجتماعی
۰/۶۹۵	۱۴۸	۰/۱۵۴	مهارت اجتماعی
۱۳۷	۱۴۸	۲/۲۳۶	علائق ضد اجتماعی
۰/۳۱۲	۱۴۸	۱/۰۱۴	روابط خانوادگی
۰/۹۹۱	۱۴۸	۰	روابط مدرسه‌ای
۰/۲۲۷	۱۴۸	۱/۴۷	روابط اجتماعی

نتیجه تست لون در جدول (۹-۴) نشان می‌دهد که تست لون معنادار نمی‌باشد در نتیجه مفروضه همگنی واریانس‌ها رعایت شده است ($P > .05$). به منظور مقایسه میزان خرده مقیاسهای (قالب اجتماعی، مهارت اجتماعی، علائق ضد اجتماعی، روابط خانوادگی، روابط مدرسه‌ای و روابط اجتماعی) از مقیاس سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر مقطع ابتدایی شهر کرمانشاه از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول (۱۰-۴) ارائه شده است.

جدول (۱۰-۴) نتایج مقایسه میزان خرده مقیاسهای سازگاری اجتماعی گروه نمونه با استفاده از آزمون تی مستقل

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معنی داری
قالب اجتماعی	دارای پدر	۷۵	۹/۶۱	۳/۸۹	۲/۳۷	148	* ۰/۰۱۹
	فاقد پدر	۷۵	۸/۰۷	۴/۰۸			
مهارت اجتماعی	دارای پدر	۷۵	۹/۹۷	۴/۵۷	۲/۵۴	۱۴۸	* ۰/۰۱۲
	فاقد پدر	۷۵	۷/۹۱	۴/۴۷			
علائق ضد اجتماعی	دارای پدر	۷۵	۶/۳۶	۳/۷۳	۰/۴۱۲	۱۴۸	۰/۶۸۱
	فاقد پدر	۷۵	۶/۶۳	۴/۱۷			
روابط خانوادگی	دارای پدر	۷۵	۱۰/۴۷	۲/۵۸	۴/۰۸	۱۴۸	* ۰/۰۰۰۱
	فاقد پدر	۷۵	۸/۰۹	۴/۳۱			
روابط مدرسه‌ای	دارای پدر	۷۵	۹/۶۹	۴/۴۲	۲/۶۳	۱۴۸	* ۰/۰۰۹
	فاقد پدر	۷۵	۷/۸۱	۴/۳۱			
روابط اجتماعی	دارای پدر	۷۵	۹/۳۱	۴/۲۷	۲/۹۲۴	۱۴۸	* ۰/۰۰۴
	فاقد پدر	۷۵	۷/۳۵	۳/۹			

همان طور که در جدول (۴-۱۰) مشاهده می شود، نتایج آزمون (t) نشان می دهد اختلاف میانگین گروهها در خردهمقیاسهای قالب اجتماعی با استفاده از نتایج بدست آمده ($t=2/37$ ، $Sig=0/019$) در سطح ($P \leq 0/05$) به لحاظ آماری معنی دار است. و همچنین اختلاف میانگین گروهها در خرده مقیاسهای مهارت اجتماعی با استفاده از نتایج بدست آمده ($t=2/54$ ، $Sig=0/012$) در سطح ($P \leq 0/05$) به لحاظ آماری نیز معنی دار است. سپس اختلاف میانگین گروهها در خرده مقیاسهای علائق ضد اجتماعی با استفاده از نتایج بدست آمده ($t=0/412$ ، $Sig=0/681$) به لحاظ آماری معنی دار نمی باشد. اختلاف میانگین گروهها در خردهمقیاسهای روابط خانوادگی با استفاده از نتایج بدست آمده ($t=4/08$ ، $Sig=0/001$) که در سطح ($P \leq 0/01$) به لحاظ آماری معنی دار است و نیز اختلاف میانگین گروهها در خردهمقیاسهای روابط مدرسه ای با استفاده از نتایج بدست آمده ($t=2/63$ ، $Sig=0/009$) که در سطح ($P \leq 0/05$) به لحاظ آماری معنی دار است. و در پایان نیز اختلاف میانگین گروهها در خردهمقیاسهای روابط اجتماعی با استفاده از نتایج بدست آمده ($t=2/924$ ، $Sig=0/004$) که در سطح ($P \leq 0/05$) به لحاظ آماری معنی دار است.

۴-۳-۴- یافته‌های مربوط به فرضیه سوم پژوهش:

بین میزان خود ابرازی دانش آموزان دارای پدر و فاقد پدر تفاوت وجود دارد.

در جدول زیر نتایج تست لون برای نشان دادن میزان همگنی واریانسها در متغیر خود ابرازی (بین گروهها) ارائه شده است:

جدول (۴-۱۱) نتایج تست لون برای نشان دادن همگنی واریانس در گروهها در متغیر خود ابرازی

تست لون	F	درجه آزادی	سطح معنی داری
(همگنی واریانسها بین گروهها)	۰/۸۹	۱۴۸	۰/۷۶۶

نتیجه تست لون در جدول (۴-۱۱) نشان می دهد که تست لون معنادار نمی باشد در نتیجه مفروضه همگنی واریانسها رعایت شده است ($P > 0/05$).

به منظور مقایسه میزان خود ابرازی دانش آموزان دارای پدر و فاقد پدر مقطع ابتدایی شهر کرمانشاه از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج این آزمون در جدول (۴-۱۲) ارائه شده است.

جدول (۴-۱۲) مقایسه میزان خود ابرازی دانش آموزان دارای پدر و فاقد پدر مقطع ابتدایی شهر کرمانشاه با استفاده از آزمون تی مستقل

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معنی داری
میزان خود ابرازی	دارای پدر	۷۵	۱۹/۹۵	۸/۷۳	۲/۲۹	۱۴۸	۰/۰۲۳
	فاقد پدر	۷۵	۱۶/۷۲	۸/۴۸			

همان طور که نتایج جدول (۴-۱۲) نشان می دهد (t) به دست آمده ($t=2/29$) از (t) جدول با درجه آزادی ($df=148$) بزرگتر است و در سطح ($P \text{ value} = 0/01$) معنی دار است. بنابراین فرض صفر مبنی بر عدم تفاوت بین میزان خود ابرازی دانش آموزان

فاقد و دارای پدر رد می‌شود. با توجه به اینکه میانگین دانش‌آموزان دارای پدر به طور معنی‌داری بیشتر از دانش‌آموزان فاقد پدر می‌باشد. نتیجه می‌گیریم که به طور معنی‌داری دانش‌آموزان دارای پدر میزان خود ابرازی بهتری دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج آزمون فرضیه اول، اختلاف میانگین عملکرد تحصیلی گروه‌ها به لحاظ آماری معنادار می‌باشد. در نتیجه فرض صفر رد شده و فرض تحقیق دال بر وجود تفاوت بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر تأیید شد. یافته‌های این فرض با یافته‌های پژوهشی، عبداللهی و آئینه افروز (۱۳۹۰)، محمدی (۱۳۸۹)، بهزادی (۱۳۸۹)، فرزاد (۱۳۸۸)، استور و مکلن‌هان (۲۰۱۲)، کوکسی و فوندل (۲۰۱۲)، کاسن، کوهن، بروک و هارتمارک (۲۰۱۱)، همخوانی دارد. در تبیین این فرض می‌توان گفت که، مهمترین عامل مؤثر در شکل‌گیری نگرش دانش‌آموز نسبت به تحصیل، خانواده است. این که والدین با دانش‌آموز و درس و تحصیل او چگونه برخورد کنند و در الگوهای تربیتی خود برای چه نوع رفتارهایی ارزش قائل شوند یکی از اجزای اصلی شکل‌گیری نگرش دانش‌آموز نسبت به تحصیل است به طور کلی این امر پذیرفته شده است که وجود والدین به شدت بر همه‌ی جنبه‌های قوت و ضعف رشد شخصیت تأثیر می‌گذارد و غیبت یکی از این دو یا هر دو اثر نامطلوبی بر رشد شخصیت کودک دارد و او را مستعد ابتلا به بیماری‌های روانی و مشکلات رفتاری می‌کند نقش پدر و مادر در پیشرفت تحصیلی کودک و رشد و انسجام شخصیت او بر هیچ‌کس پوشیده نیست. در چنین شرایطی، عدم حضور هر یک از والدین در محیط خانواده، می‌تواند آثار سوئی بر رشد طبیعی فرزندان داشته باشد، لازم به ذکر است که یافته‌های پژوهشی نیز موارد فوق را تأیید و تبیین می‌نماید.

بر اساس آزمون فرضیه دوم نتایج نشان داد، اختلاف میانگین میزان سازگاری اجتماعی گروه‌ها به لحاظ آماری معنادار می‌باشد. در نتیجه فرض صفر رد شده و فرض تحقیق دال بر وجود تفاوت بین میزان سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر تأیید شد. یافته‌های این فرض با یافته‌های پژوهشی، عبداللهی و آئینه افروز (۱۳۹۰)، هزاریان (۱۳۹۰)، محمدی (۱۳۸۹)، بهزادی (۱۳۸۹)، استور و مکلن‌هان (۲۰۱۲)، کوکسی و فوندل (۲۰۱۲)، کاسن، کوهن، بروک و هارتمارک (۲۰۱۱)، هماهنگ بود. در تبیین این فرض می‌توان گفت که، اهمیت خانواده به اندازه‌ای است که سلامت و بالندگی هر جامعه وابسته به سلامت و رشد خانواده‌های آن است و هیچ یک از آسیب‌های اجتماعی فارغ از تأثیر خانواده پدید نیامده است. خانواده و کیفیت عملکرد آن روی همه ابعاد زندگی و وجودی فرد و به تبع روی زندگی و عملکرد تحصیلی فرد هم تأثیر بسزایی دارد. سازگاری اجتماعی به عنوان مهمترین نشانه‌ی سلامت روان از مباحثی است که در دهه‌های اخیر توجه بسیاری از جامعه‌شناسان، روان‌شناسان و به‌ویژه مربیان را به خود جلب کرده است داشتن جامعه‌ای سالم مستلزم داشتن افرادی سالم است و هرچه میزان سازگاری اجتماعی افراد بالاتر باشد، سلامت جامعه نیز بالاتر خواهد بود. تلاش و کوشش دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت کشورها برای رشد همه‌جانبه‌ی افراد است که پایه و اساس آن را کودکان و نوجوانان تشکیل می‌دهند. به دلیل اینکه کم‌کم در دوران کودکی و نوجوانی ارتباط با همسالان افزایش می‌یابد، سازگاری اجتماعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

برای بررسی فرضیه‌های فرعی منتج از فرضیه دوم مبنی بر این که خرده مقیاس‌های (قالب اجتماعی، مهارت اجتماعی، علائق ضد اجتماعی، روابط خانوادگی، روابط مدرسه‌ای و روابط اجتماعی) از مقیاس سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر مقطع ابتدایی شهر کرمانشاه تفاوت وجود دارد. از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد؛ اختلاف میانگین گروه‌ها در خرده مقیاس‌های (قالب اجتماعی، مهارت اجتماعی، روابط خانوادگی، روابط مدرسه‌ای و روابط اجتماعی) به لحاظ آماری معنادار می‌باشد. همچنین نتایج نشان داد اختلاف میانگین گروه‌ها در خرده مقیاس علائق ضد اجتماعی، معنادار نمی‌باشد. یافته‌های این فرض با یافته‌های پژوهشی، عبداللهی و آئینه افروز (۱۳۹۰)، هزاریان (۱۳۹۰)، محمدی (۱۳۸۹)، بهزادی (۱۳۸۹)، استور و مکلن‌هان (۲۰۱۲)، کوکسی و فوندل (۲۰۱۲)، کاسن، کوهن، بروک و هارتمارک (۲۰۱۱)، همسو بود.

برای بررسی فرضیه‌ی سوم مبنی بر این که بین میزان خود ابرازی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر تفاوت وجود دارد. از آزمون تی مستقل استفاده شد. نتایج این آزمون نشان داد، اختلاف میانگین میزان خود ابرازی گروه‌ها به لحاظ آماری معنادار می‌باشد. در نتیجه فرض صفر رد شده و فرض تحقیق دال بر وجود تفاوت بین میزان خود ابرازی دانش‌آموزان دارای پدر و فاقد پدر تأیید شد. یافته‌های این فرض با یافته‌های پژوهشی، عبداللهی و آئینه افروز (۱۳۹۰)، هزاریان (۱۳۹۰)، محمدی (۱۳۸۹)، استور و مکلن‌هان (۲۰۱۲)، کوکسی و فوندل (۲۰۱۲)، کاسن، کوهن، بروک و هارتمارک (۲۰۱۱)، هماهنگ بود. در تبیین این فرض می‌توان گفت که، یکی از مهارت‌های ارتباط مؤثر، جرأت‌ورزی است. افرادی که از مهارت جرأت‌ورزی (حدّ وسط برخوردار منفعلانه و پرخاشگری) بی‌بهره‌اند، نمی‌توانند از خودشان دفاع نمایند، افراد دارای جرأت‌ورزی پایین غالباً در برخورد با دیگران منفعل، پشیمان و ترسو بوده و به جای اهمیت به نیازها و خواسته‌های خود، از خواسته‌ها و نظر دیگران تبعیت می‌کنند. جرأت‌ورزی مهارتی است در راه خودکارآمدی و خودکنترلی در افراد که اعتماد به نفس و عزت نفس آن‌ها را تقویت می‌کند. این مهارت که جزو مهارت‌های مقابله با خشم و همچنین بهترین روش ارتباط رضایت‌بخش با دیگران است، بسان سایر مهارت‌های ارتباطی نیازمند دانش، تدبیر، مذاکره و انعطاف‌پذیری است.

پیشنهادات پژوهشی

- تشکیل دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی برای معلمان و مشاوران مدارس در قالب آموزش‌های ضمن خدمت، در جهت آشنایی با مشکلات دانش‌آموزان فاقد پدر، جهت تأثیر عملی آن در ارتقاء سطح پیشرفت تحصیلی و تربیتی آنها توسط آموزش و پرورش.
 - طرح و آموزش این مباحث به اولیاء دانش‌آموزان در قالب کلاسهای آموزش خانواده توسط متخصصین در امر روان‌شناسی و مشاوره.
 - تشکیل دوره‌های آموزشی برای دانش‌آموزان فاقد پدر در زمینه‌های مهارت اجتماعی، خود ابرازی سازگاری اجتماعی توسط روانشناسان اجتماعی و متخصصین در امر مشاوره.
 - آموزش و بهسازی رفتارهای سازگارانه و جرأت‌مندانه در جمعیت‌های آسیب‌پذیر توسط مراقبین بهداشت و سلامت روان.
 - تحقیقی در زمینه‌ی تأثیر فقدان والدین بر سایر متغیرهای روانشناختی دانش‌آموزان صورت گیرد.
 - بررسی رابطه و مقایسه هر یک از متغیرهای موضوع تحقیق با متغیرهای همچون اضطراب، افسردگی، شادکامی، درونگرایی و برون‌گرایی، و تیپ‌های شخصیتی.
 - اثر بخشی آموزش والدینی که به تنهایی و بدون حضور همسر خود با کودکان خود زندگی کرده و امور تحصیلی و تربیتی آنها را برعهده دارند.
 - اثر بخشی آموزش مهارت‌های زندگی بر هر یک از متغیرهای استفاده شده در موضوع این پژوهش.
 - این تحقیق در دوره‌های ابتدایی اجرا شده پیشنهاد می‌شود در دوره‌های بالاتر از جمله راهنمایی و دبیرستان هم صورت گیرد. نتایج را با هم مقایسه نمایند.
- رفرنس:**
- آدامز؛ میلنر؛ و شرف، روان‌شناسی کودکان محروم از پدر، ترجمه خسرو باقری و محمد عطاران، انتشارات تربیت، ۱۳۷۰.

بهزادی، مهین. (۱۳۸۹). بررسی وضعیت تحصیلی گروهی از فرزندان معظم شهدا در دوره راهنمایی مدارس شهرستان شیراز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.

قائمى، على. (۱۳۸۶). روان شناسی و تربیت کودکان شاهد. تهران: امیری.

هزاریان، رحمت‌اله. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت آموزشی، عزت نفس، پرخاشگری، افسردگی و رشد اجتماعی دانش‌آموزان شاهد دوره‌ی راهنمایی تحصیلی و مقایسه‌ی آن با دانش‌آموزان غیرشاهد استان چهارمحال و بختیاری، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان اصفهان.

محمدی، غلامعباس. (۱۳۸۹). بررسی اثر فقدان پدر بر سازگاری فردی و اجتماعی و موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان شاهد مقطع راهنمایی در شهرستان اراک. پایان نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.

عبدالهی، حمید رضا؛ آیینه افروز، نیره. (۱۳۹۰). بررسی اثر فقدان پدر بر پیشرفت تحصیلی و رشد اجتماعی. فرزندان شاهد استان مرکزی. شورای تحقیقات اداره کل آموزش و پرورش استان مرکزی،

هنری ماسن، پاول. جروم کیگان. آلتا کارول هوستون و جان جین وی کانجر. (۲۰۰۸). رشد و شخصیت کودکان، ویرایش هفتم متن انگلیسی، ترجمه مهشید یاسایی. (۱۳۹۱). تهران: مرکز، کتاب معاد.

- Kasen, Stephanie, Cohen, Patricia, Brook, Judith S. and Hartmark, Claudia. (2011). A Multiple- Risk Intraction Model: Effects of Temperment and Divore on Psychiatric Disorders in Children, *Journal of Abnormal child Psychology*, 24, 121-150.
- Lee. D.Y., Hall bery. ET., Stemon, A.G. and Haase, R.E (1985). An Assertiveness scale for adolescent, *JR. Clinical Psychology* 41,51-57.
- Lin, Y., Shiah, S., Chang, Y. C., Lai, T., Wang, K. Y., & Chou, K. R. (2004). Evaluation of an assertiveness training program on nursing and medical student's assertiveness, Self-esteem, and interpersonal communicationsatisfaction. *Nurse Education Today*, 24, 656-665.
- Mousavi Shushtari, M. (1998). Affective relationship between family, sociopersonal adaptation and high school students' educational performance in Ahvaz. (Unpublished Master's Dissertation, Psychology Department, Islamic Azad University of Ahvaz). (Persian).
- Paterson, M., Green, Y. M., Basson, C. J., & Ross, F. (2002). Probability of assertive behavior, interpersonal anxiety and self-efficacy of South African registered dietitians. *Journal of Transcultural Nursing*, 15 (1),9-17.
- Payizi, M. (2007). Life quality and educational progress of female students studying in the second year of high school. (Unpublished master's thesis, Tarbiyat Moalem University). (Persian).
- Zeinivand, A. (2006). Relationship between self-esteem and social support and scholastic progression of second-year high-school students. (Unpublished master's thesis, Tarbiyat Modarres University). (Persian).
- Alberti, R. E., & Emmons, M. L. (1997). *Your Perfect Right*. Human Sciences Press.
- Cooksey, Elizabeth C. and Fondell, Michelle M. (August 2012). Spending Time with His Kids: Effects of Family Structure on Fathers and Children's Lives, *Journal of Marriage and the Family*, 58, 693-707.

- Nota, L., & Soresi, S. (2003). An assertiveness training program for indecisive student attending an Italian University. *Career Development Quarterly*, 15(4), 47-63.
- Lent, R.W., Brown, S. D., & Hackett, G. (2000). Contextual supports and barriers to career choice. *Journal of Counseling Psychology*, 47(6), 36-49.
- Astore, Naa Maa Marie and Mklanahan, Sara S. (2012). Family Structure, Parental Practices and High School Completion, *American Sociological Review*, 56, 309-320.
- Faghirpour, M. (1998). Self-assertion theory and its application. *Educational Journal of Education Ministry, Tehran: Alborz Press. (Persian)*.